

Nicolae Steinhardt: Călătoria unui spirit liber

Unii oameni rămân repere pentru eternitate, indiferent de vremuri sau vicisitudinile sorții. Nicolae Steinhardt este unul dintre aceștia. Traseul său existențial, cultura vastă, inteligența scripitoare, vocația prieteniei și refuzul compromisului ideologic i-au asigurat un loc în posteritate.

Viața sa este o poveste ce merită a fi spusă, scrisă și citită. O poveste despre suferință, credință, fericire, iubirea de Dumnezeu, chinul închisorii comuniste și taina Botezului primit la orice vârstă. Personalitatea sa complexă și profundă reflectă un intelect efervescent, capabil să lege domeniile umaniste într-un tot unitar.

După experiența solitudinii ecumenice a închisorii și convertirea sa, Steinhardt și-a pus întreaga cunoaștere în slujba zidirii prin cuvânt. A fost doctor în drept, eseist, memorialist, și un remarcabil critic literar. Scriitorul și omul au fost definiți de curaj. A scris despre literatură, artă, morală, istorie și religie, abordând atât scriitorii clasici, cât și contemporani, români și străini. Prezența sa fascinantă s-a manifestat în mulțiple domenii: literar, teologic, etic, critic și cultural. Deși fără studii speciale, era competent în teologie, teatru și muzică.

Nicolae Steinhardt a fost un moralist erudit, mai puțin cunoscut publicului larg, poate pentru că a scris puțin și rar, crezând în puterea esențializării cuvântului. Orizontul confesiunii sale este vast, dar marcat de limitele unei biografii complexe și ale unei culturi de o impresionantă diversitate. De la filosofie la religii orientale, de la matematică la literatură universală, nimic nu-i era străin acestui spirit enciclopedic. Prin tot ce a trăit, scris și simțit, captivat de cuvânt, reușește să impresioneze chiar și pe cei mai indiferenți. Salturile sale de la sionism la creștinism, de la împlinirea intelectuală la căutarea mântuirii, de la artă și creație literară, la rugăciune și „fericirea suferinței”, sunt adesea greu de înțeles, dar de finesc o personalitate unică.

Născut la 12 iulie 1912, în comuna Panteimon, lângă București, Nicu-Aurelian Steinhardt provenea dintr-o familie cu o puternică tradiție socială și istorică. Tatăl său, inginerul și arhitectul Oscar Steinhardt, coleg de facultate cu Albert Einstein la Politehnica din Zürich, a fost decorat cu ordinul „Coroana României”. Pe linie maternă, Steinhardt se înrudea de departe cu Sigmund Freud, pe care l-a vizitat în tinerețe la Viena.

A urmat clasele primare acasă și la Școala „Clemența” din București, iar din 1922 a studiat la prestigiosul liceu „Spiru Haret”, alături de viitori mari intelectuali precum Mircea Eliade și Constantin Noica. După bacalaureatul din 1929, s-a înscris la Facultatea de Drept și Litere a Universității din București, pe care a absolvit-o în 1934, obținând titlul de avocat.

În aceeași perioadă, a frecventat cenaclul „Sburătorul” al lui Eugen Lovinescu, unde și-a conturat vocația literară. Deși ar fi avut oportunitatea de a studia la Oxford, a ales să rămână în România, urmând o carieră echilibrată într-un climat de aparentă normalitate, care avea să se schimbe curând.

Sub pseudonimul Antisthius, Nicolae Steinhardt debutează cu volumul „În genul... tinerilor”, în care îi parodiază pe Eliade, Cioran și Noica, o atitudine pe care o va regreta mai târziu. În 1936, își susține doctoratul în Drept constituțional și, împreună cu Emanuel Neuman, publică două studii teologice la Paris. După o perioadă de călătorii în Europa, în 1939 începe să colaboreze la „Revista Fundațiilor Regale”, unde publică „Elementele operei lui Proust”, considerat adevăratul său debut critic. În 1940, este eliminat din redacție în urma politicii de „purificare etnică” și supus unor munci umilitoare, trăind o perioadă de privațiuni până în 1944, când își reia activitatea publicistică.

Nicolae Steinhardt și-a acceptat destinul cu seninătate, deși, după 1947, a fost dat afară din casă și din barou, fiind nevoit să accepte munci necalificate, iar scrierile sale au fost interzise. Mai târziu, va mărturisi că această perioadă i-a adus suferință materială și sufletească. Tot mai atras de ortodoxie și influențat de Virgil Cândea, studiază literatura patristică și filosofia creștină, simțindu-se pregătit pentru convertire.

În 1953, îl vizitează pe Constantin Noica la Câmpulung, unde acesta avea domiciliu obligatoriu. Se leagă o prietenie strânsă, susținută de o corespondență intensă, care însă va fi interceptată de Securitate, având grave consecințe asupra viitorului său. În 1959, Steinhardt este arhatat în procesul intentat lui Constantin Noica. Refuză să deponeze mărturie în favoarea acuzației și este arestat, fiind condamnat la 12 ani de muncă silnică în celebrul proces Noica-Pilat, alături de alte personalități culturale. Considerate „întâlniri conspirative”, simple reuniuni literare sunt transformate în pretext pentru acuzații absurde de „activități dușmănoase”. În detenție, trece prin închisorile de la Jilava, Gherla și Aiud, fiind eliberat în 1964, odată cu grațierea deținătorilor politici.

Un moment definitoriu din această perioadă are loc pe 15 martie 1960, când primește botezul creștin ortodox în închisoarea de la Jilava, un act clandestin ce îi va marca profund viața. După eliberare, își desăvârșește convertirea la Schitul

Darvari, primind Sfânta Împărtășanie. Experiența detenției îl apropie definitiv de credință și îl modelează viziunea asupra libertății.

Între 1964 și 1969, refuză orice colaborare cu regimul comunist și este nevoit să accepte munci grele, inclusiv ca încălător-descălător. În 1968, un accident de circulație îl împiedică să mai poată lucra fizic. Ulterior, revine în viața literară prin traduceri și medaliașme despre scriitorii străini, iar, începând cu volumele „Între viață și cărpă” (1976) și „Încertitudini literare” (1980), începe deceniul operelor proprii.

În 1972, finalizează prima versiune a capodoperei sale, „Jurnalul fericirii”, dar manuscrisul este confiscat de Securitate, fiind reconstituit ulterior din memorie. În cele din urmă, cartea va fi publicată datorită presiunii diasporei occidentale, care obținuse o copie. Conștient că „Jurnalul fericirii” s-ar putea să nu fie publicat în timpul vieții sale, Steinhardt încredințează o exemplare unor prieteni din țară și din străinătate. Postul de radio Europa Liberă citește fragmente din carte, contribuind astfel la publicarea acesteia după Revoluție, iar lucrarea devine una dintre cele mai citite din România.

„Jurnalul fericirii” devine un punct moral într-o lume agitată, în care sunt descrise, cu durere, abuzurile regimului comunist și evidențiate credința și fericirea spirituală descoperite în suferință. Cartea este un jurnal al unei convertiri religioase, o confesiune despre suferința umană și iubire, în care autorul abordează cu înțelegere și compasiune condițiile degradante din închisori.

Steinhardt continuă să scrie, câștigând popularitate printre tineri, și, după ani de interdicție, primește în sfârșit permisiunea de a călători în Occident. După moartea tatălui său, simte chemarea unei vieți monahale și, cu sprijinul lui Constantin Noica, se retrage la Mănăstirea Rohia. În 1980, este tuns în monahism, dar păstrează libertatea de a-și continua activitatea literară.

La Mănăstirea Rohia, devine un adevărat apostol, transformând viața călugărilor într-o comunitate de „intelectuali” dedicați atât lecturii, cât și rugăciunii. Deși monah, continuă să scrie și să participe activ la viața intelectuală, fără a căuta privilegiul. Își dedică timpul studiilor teologice, predicii și îndrumării vizitatorilor, trăind într-o viață modestă, iar biblioteca devine altarul muncii intelectuale. Publică eseuri precum „Critică la persona întâi”, (1983), „Escale în timp și spațiu” (1987) și „Prin alții spre sine”, (1982), iar lucrările sale teologice și predicile vor fi publicate după 1990 de ucenicii săi.

După detenție, Steinhardt a rămas sub supravegherea Securității, iar activitatea sa culturală a fost profund afectată de cenzura regimului comunist. Cu toate acestea, s-a remarcat prin tăria sa morală, păstrându-și spiritul liber și demn chiar și într-o dictatură opresivă.

Cărțile sale, pline de înțelepciune și pace interioară, reflectă o străduință sinceră de a îmbogăți spiritual cititorul. Membru al „generației 27”, filosof și traducător talentat, a fost caracterizat printr-o moralitate profundă și un spirit tolerant. Tema centrală a lucrărilor sale este libertatea, iar cultura sa literară și filosofică impresionează prin complexitatea și profunzimea sa. Deși modest în privința talentului său, afirmând că nu se consideră scriitor, Steinhardt lasă o impresie deosebită prin virtuozitatea asociațiilor și analogiilor sale.

În martie 1989, starea sa de sănătate se agravează, iar pe 29 martie moare în spitalul din Baia Mare. Înmormântarea sa, supravegheată de Securitate, reunește prietenii care au împărțit suferințele regimului. Biografia sa luminoasă se încheie aici, dar viața sa, marcată de trădări și nedreptăți, rămâne o lecție exemplară. Povestea și scrierile sale continuă să inspire prin lecțiile de curaj, perseverență și credință, iar parcursul său existențial, marcat de refuzul compromisurilor ideologice, îl consacră drept un reper esențial pentru prezent și viitor.

Bibliotecar, Luciana Macovei

Bibliografie: N. Steinhardt și paradoxurile libertății. Anotarea, George Bucur, Editura Humanitas, 2009. Personalitatea culturală a lui Nicolae Steinhardt. Dobâ-Murtoanu Maria-Baciu, Editura Casei Corpului Didactic, 2011. Dicționarul general al literaturii române. Academia Română, București: Editura Univers Enciclopedic, 2007.

D.V. Marin este astăzi TEZAUURUL UMAN VIU al județului (prof. dr. Luminița COZMEI, Ziua Presei Vasluiene)